

Renata Kranc-Trok

O adwokaturze szwedzkiej

Palestra 19/3(207), 116-120

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RENATA KRANC-TROK

O adwokaturze szwedzkiej

Pisząc o ustroju adwokatury szwedzkiej trzeba pamiętać, że w kraju tym, mimo zaawansowanego postępu społecznego, istnieje ustrój demokracji typu burżuazyjno-parlamentarnej, rządy zaś od dość dawna i aktualnie znajdują się w ręku partii socjaldemokratycznej. Stąd też adwokatura, wykonywana u nas jako działalność typu zespołowego, utrzymuje się w Szwecji w przeważającej mierze w ramach działalności indywidualnej. Przytłaczająca w Szwecji większość adwokatów wciąż jeszcze pracuje w prywatnych biurach adwokackich. Stąd też zrozumiała jest, oczywiście, ogromna rozpiętość zarobków, nierównomierność w ilości prowadzonych spraw oraz utrudniony nadzór nad działalnością tych biur.

Adwokatura w Szwecji przechodziła — można powiedzieć — karkołomne dzieje. Zawód adwokata nie cieszył się tam w ubiegłym stuleciu uznaniem społecznym i był przedmiotem różnego rodzaju dowcipów i żartów. Niedawno, z okazji 75-lecia istnienia Szwedzkiego Stowarzyszenia Adwokatów, jeden z autorów opisał w okolicznościowym wydawnictwie sytuację dawnych tzw. *sakförare* (rzeczników sądowych), innymi słowy — pokątnych doradców. Z reguły byli to ludzie bez prawniczego wykształcenia, niekiedy o bystrych nawet umysłach i nieposzlakowanej opinii, jednakże dużą ich część stanowili niedouczeni wręcz szarlatani, którzy wpłatywali klientów w długotrwałe i jałowe procesy. Wobec tego, że nie istniała wówczas żadna oficjalna organizacja adwokacka, obok wspomnianej grupy osób prowadzili działalność adwokacką również sędziowie, prokuratorzy i inni wyżsi urzędnicy państwowi. Było to możliwe dzięki powszechnej zasadzie pisemnego prowadzenia procesu. Wymienione osoby sporządzały dla stron pisma procesowe, składane potem przez strony osobiście, co pozwalało pozostawać „adwokatowi” całkowicie anonimowym.

Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi w Szwecji jeszcze w 1880 roku działalność adwokacką wykonywało tam między innymi 428 prokuratorów i 80 innych wyższych urzędników państwowych. W jednym ze sprawozdań z tego okresu czytamy: „(...) duża część społeczeństwa korzysta z usług reprezentantów wątpliwej konduity, nazywanych obrazowo »adwokatami sznapsowymi« ze względu na wygląd ich fizjonomii i sposób bycia”.

Pod wzrastającym naciskiem społecznym odbyło się we wrześniu 1885 r. w gmachu parlamentu szwedzkiego pierwsze zebranie reprezentantów tworzącej się adwokatury, a następnie po 2-letniej pracy powstało Szwedzkie Stowarzyszenie Adwokatów, którego regulamin został zatwierdzony przez najwyższe władze państwowe.

Obecnie Stowarzyszenie to ma 6 oddziałów na terenie kraju, które odpowiadają naszym izmom wojewódzkim. Członkowie oddziałów wybierają delegatów w stosunku: jeden delegat na 5 członków, delegaci zaś wybierają organa Stowarzyszenia, a w szczególności Zarząd, który odpowiada naszej Naczelnej Radzie Adwo-

kackiej. Zarząd ten stanowi ciało oficjalnie reprezentujące Stowarzyszenie i kierujące jego pracami.

Adwokatura szwedzka działa w warunkach samorządowych, wyrażających się najpełniej w pracy oddziałów (izb). Między oddziałami istnieje stała współpraca. Co 3 lata odbywa się walne zebranie wszystkich członków Szwedzkiego Stowarzyszenia Adwokatów, na którym porusza się i rozstrzyga aktualne problemy adwokatury.

Zarządy oddziałów (odpowiedniki naszych rad) rozstacają pieczę nad prawidłową pracą adwokata. Nadzór ten wykonywany jest między innymi przez żądanie informacji od adwokata na dany temat, przez wykonywanie kontroli wystawianych rachunków, wreszcie przez kierowanie ewentualnych skarg na adwokata do organu dyscyplinarnego. Zarząd nadzoruje też pracę adwokatów w sądzie.

Najistotniejszym wyrazem samorządności adwokatury szwedzkiej jest działalność dyscyplinarna oddziałów, realizowana przez organ składający się z 9 adwokatów wybranych spośród członków danego oddziału. Wszystkie sprawy dyscyplinarne rozpatruje najpierw Zarząd i on to kieruje sprawę do rozpatrzenia przez Komisję Dyscyplinarną. Do wymierzanych środków dyscyplinarnych należą: ostrzeżenie, upomnienie i wykluczenie ze Stowarzyszenia.

Aby obecnie mieć prawo do wstąpienia do tego Stowarzyszenia i zostać w Szwecji adwokatem, należy być obywatelem tego kraju, skończyć 25 lat, uzyskać stopień uniwersytecki magistra prawa i złożyć egzamin z odbytej 2-letniej praktyki (aplikacji) sądowej. Jednakże egzamin i praktyka sądowa nie są obowiązkowe i mogą być zastąpione przez inną praktykę prawniczą, którą się zalicza do łącznego okresu pięcioletniej, wymaganej praktyki w działalności prawniczej. Poza tym kandydat na adwokata musi mieć nienaganną opinię etyczną w kołach prawniczych.

Nadzór nad działalnością adwokatów sprawuje Zarząd Stowarzyszenia Adwokatów i inne organy Stowarzyszenia. Nad pracą Stowarzyszenia czuwa kanclerz sprawiedliwości (specjalny organ ministra sprawiedliwości). Kanclerz (*Justitiekansler*) kontroluje głównie działalność dyscyplinarną Stowarzyszenia. Ma on także prawo z własnej inicjatywy żądać pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej — przez właściwy organ adwokatury — adwokata, który zaniedbał swoje obowiązki lub utracił warunki, jakim powinien odpowiadać każdy adwokat. Wreszcie kanclerz może decyzją dyscyplinarną zaskarżyć do Sądu Najwyższego.

Adwokat, który ma zamiar podjąć pracę na etacie w jakimś przedsiębiorstwie jako radca prawny, musi zgłosić wystąpienie z adwokatury, natomiast jako adwokat może on mieć określone przedsiębiorstwo jako stałego klienta, wypełniając praktycznie funkcje radcy prawnego, lecz nie będąc pracownikiem przedsiębiorstwa; pozostaje on wówczas na liście adwokatów.

Ustrój zarządów oddziałów zbliżony jest do struktury naszych rad adwokackich.

Działalność dyscyplinarna Zarządu Stowarzyszenia jest wykonywana na zasadach podobnych do obowiązujących w naszym kraju.

Na liście adwokatów szwedzkich figuruje obecnie około 1500 osób. Liczba ta, ze względu na niezwykle trudne warunki przyjęcia, wzrasta bardzo powoli. W grupie młodych adwokatów w wieku do lat 34 znajduje się w Szwecji tylko 5% ogólnej liczby adwokatów, natomiast stosunkowo duża grupa adwokatów pracuje jeszcze po ukończeniu 70 roku życia (9%).

Poza tym ogromne rzesze prawników nie będących adwokatami są zatrudnione w licznych prywatnych biurach adwokackich i w państwowych powszechnych biurach pomocy prawnej. Osoby te nie zawsze mają pełne wykształcenie prawnicze,

natomiast przeważnie odznaczają się gruntowną znajomością pewnej wąskiej dziedziny przepisów prawnych.

Wiosną 1971 roku na zlecenie Szwedzkiego Stowarzyszenia Adwokatów przeprowadzono badania statystyczne dotyczące sytuacji zawodowej i ekonomicznej adwokatów. Stwierdzono wówczas, że istnieje wśród nich daleko posunięta specjalizacja, obejmująca około 40% ogólnej liczby adwokatów. W badaniach tych za adwokatów specjalistów uznano takich, których 50% dochodów pochodziło tylko z jednej dziedziny prawa (spośród 12 dziedzin wymienionych w ankiecie). Wśród grup specjalistów 49% zajmuje się sprawami z dziedziny prawa tzw. interesów (handlowego, finansowego), co ma swoje uzasadnienie w istniejącej mnogości i różnorodności osób prawnych zmuszonych do częstego korzystania z pomocy adwokata. 18% adwokatów specjalizuje się w zakresie prawa rodzinnego i spadkowego, 9% specjalistów stanowią karnicy, a 6% zajmuje się bardzo aktualną dziedziną prawa, jaką jest obecnie działalność związana z ochroną środowiska naturalnego i prawem wodnym. 4% ogólnej liczby specjalistów prowadzi sprawy związane z obrotem nieruchomościami, a 3% specjalistów ma jako domenę sprawy odszkodowań i ubezpieczeń.

Interesujący jest fakt, że specjalizacja wśród adwokatów, zgodnie z badaniami poczynionymi w 1969 roku, jest najczęstsza w grupie wieku 50—59, co dowodzi, że krystalizuje się ona dopiero z wiekiem. Badania wykazały również, że specjalizacja zawodowa jest bardzo opłacalna materialnie.

Jeśli chodzi o poziom zarobków przeciętnego szwedzkiego adwokata, to można powiedzieć, że występująca tu rozpiętość jest ogromna. Przeciętne kancelarie adwokackie w Szwecji zatrudniają 2 lub więcej adwokatów. Biuro takie jest własnością jednej osoby lub spółki adwokackiej. Dochód netto, jaki osiąga właściciel takiego biura, jest niewspółmiernie wyższy niż dochód adwokata zatrudnionego u niego na posadzie lub adwokata zatrudnionego na etacie w państwowym biurze pomocy prawnej. Oczywiście adwokat prowadzący kancelarię musi sam pokrywać koszty składek ubezpieczeniowych na wypadek choroby i przejścia na emeryturę za siebie i zatrudniony personel. Płaci też bardzo pokaźny (około 50%) podatek od dochodu z prowadzonej działalności. Aby obliczyć dochód netto kancelarii, należy uwzględnić amortyzację i odsetki z kapitału włożonego w urządzenie przy zakładaniu kancelarii. Na dochód adwokata prowadzącego dużą kancelarię mają wpływ poważne koszty własne związane z prowadzeniem takiej kancelarii, a mianowicie wydatki na personel pomocniczy, komorne, zakupy niezbędnej aparatury, jak dyktafony, magnetofony, maszyny do pisania i kopiowania dokumentów itp.

Koszty własne adwokatów zatrudnionych w małej kancelarii są oczywiście mniejsze, gdyż są oni zmuszeni do ograniczenia wydatków, co z kolei odbija się na prestiżu u klienteli i na dochodach. Szefowie dużych kancelarii stawiają zarówno swoim kolegom podwładnym jak i personelowi pomocniczemu bardzo wysokie wymagania kwalifikacyjne, gwarantujące wysoki poziom świadczonych usług. W kancelarii mają oni zawsze skompletowaną podręczną bibliotekę fachową. Wszystkie te czynniki wpływają na jakość świadczonych usług, a ponadto pozwalają wykrzystać efektywnie wysoko ceniony czas adwokata.

Renoma, jaką cieszy się dana kancelaria adwokacka, ma duży wpływ na liczbę spraw i ich rodzaj, a tym samym, co jest zrozumiałe, na dochody z praktyki adwokackiej. Czynniki te możemy doskonale zaobserwować na przykładach nielicznej, ale bardzo znanej w Szwecji grupy tzw. „gwiazd adwokackich”. Adwokaci ci występują w bardzo głośnych sprawach rozreklamowanych przez prasę, w sprawach, gdzie w grę wchodzi miliony koron. Przykładowo można tu wymienić sprawę

przeciwko fabryce leków Astra, prowadzoną w imieniu dzieci-kalek, ofiar środków uspokajających zażywanych przez ich matki w okresie ciąży. Tacy adwokaci zajmują nierzadko na swe kancelarie całe budynki, w których przyjmują klientów sami lub przy pomocy kilku zatrudnionych u siebie pomocników adwokatów i dużego personelu. Prowadzących takie biura często można znaleźć na okładkach ilustrowanych tygodników, gdzie obok zdjęć znajdują się ich wypowiedzi na różne tematy prawne i społeczne. Są oni też znani jako autorzy licznych książek fachowych, związanych z ich bogatą praktyką zawodową. Wszystko to stanowi dość mocne elementy autoreklamy. Honoraria tych adwokatów wynoszą bająnskie wprost sumy, co nie może tak bardzo dziwić, skoro ich klientelę stanowią poważne, bogate przedsiębiorstwa, wielkie spółki akcyjne, zakłady przemysłowe oraz inne osoby prawne.

Obok tej nielicznej grupy ludzi goniących za wielkimi zyskami istnieje grupa adwokatów głęboko zaangażowanych w walkę o wolność i demokrację na całym świecie, będących członkami Komitetu Pokoju, energicznie występujących w obronie ludów walczących o swą niezależność narodową (przykład: Wietnam), na rzecz ofiar terroru i ucisku na całym świecie (przykład: Chile).

Jeśli chodzi o wysokość dochodów adwokackich, to można się tu oprzeć na wynikach badań statystycznych przeprowadzonych przez Szwedzkie Stowarzyszenie Adwokatów w roku 1971. Ustalono, że średni, miesięczny dochód adwokata w skali ogólnokrajowej wynosi 7.000—8.000 koron brutto. Po potrąceniu podatku, wynoszącego nierzadko 50%, dochód miesięczny netto wynosi średnio 3.000—4.000 koron. Pomijając wysokie „kominy” zarobkowe adwokatów—„gwiazd”, należy stwierdzić, że szerokie rzesze adwokatów mają dochody znacznie niższe niż powyższa przeciętna. Jeszcze niżej kształtują się dochody pomocników adwokatów.

Składki na rzecz Stowarzyszenia Adwokatów wnoszą adwokaci przez swoje oddziały (izby). Wysokość ich uzależniona jest od dochodu ujawnionego w deklaracji podatkowej i wynosi ok. 2% dochodu. Członkowie adwokatury już nie pracujący zawodowo składek nie płać.

W końcu trzeba wspomnieć o coraz bardziej wzrastającej ingerencji państwa w sprawę obsługi prawnej obywateli. Myślą przewodnią zachodzących przemian następujących pod naciskiem ludności jest zasada, że żaden obywatel szwedzki nie może być ograniczony w obsłudze swych prawnych potrzeb ze względu na swoje położenie finansowe. W związku z tym w maju 1973 r. parlament uchwalił ustawę o powszechnej pomocy prawnej. Powołuje ona do życia państwowe powszechne biura pomocy prawnej.

W całym kraju powstaje 30 takich biur, usytuowanych we wszystkich główniejszych ośrodkach i zatrudniających na etatach — w każdym z nich — kilkunastu adwokatów oraz ich pomocników prawnych i administracyjnych. Biura te prowadzone są przez państwo na zasadach ekonomiki przedsiębiorstw, toteż dążą one do tego, aby być samowystarczalne. Ewentualnie powstałe deficyty pokrywają dotacje państwowe.

Zadaniem tych biur jest udzielanie pomocy prawnej tym obywatelom, którzy ze względów finansowych nie są w stanie korzystać z kosztownych biur adwokatów prywatnych. Wprowadzono tabelę opłat za poszczególne czynności adwokackie, nawiązującą do tabeli dochodów uzyskiwanych przez klienta. Opłaty są tym niższe, im niższym dochodem legitymuje się klient. Koszt tych usług jest znacznie niższy od ogólnie stosowanych przez adwokatów stawek. Oczywiście usług takich mogą udzielać także prywatne biura, jeśli akceptują urzędowe stawki opłat.

Przywilej korzystania z usług państwowych powszechnych biur pomocy prawnej przysługuje obywatelom, których dochód brutto wynosi nie więcej niż 60.000—80.000 koron rocznie w zależności od obciążeń rodzinnych. Dochodu takiego nie osiąga większość obywateli reprezentujących świat pracy i dlatego można powiedzieć, że wspomniane państwowe biura prawne będą obsługiwać znaczną część społeczeństwa szwedzkiego. Oczywiście zamożniejszą klientelą, w szczególności obsługą prywatnych osób prawnych, będą się zajmować nadal adwokaci zgrupowani w prywatnych kancelariach.

Z urzędu są wyznaczani adwokaci tylko w sprawach karnych, jeśli oskarżony nie ustanowił obrońcy. Sąd, ustanawiając obrońcę, bierze pod uwagę ewentualne życzenie oskarżonego, a gdy ten się nie wypowiada, powołuje adwokata danej specjalności z list będących w posiadaniu sądu. Koszty obrony ponosi tu państwo, zachowując możliwość regresu, gdy oskarżony zostanie uznany za winnego, a jego stan materialny umożliwia zapłacenie kosztów.

Wobec tego że większość adwokatów jest dobrze uposażona, ich pozycja społeczna jest ugruntowana na dość wysokim poziomie. W szczególności odgrywają oni dużą rolę we władzach rozmaitych przedsiębiorstw, towarzystw akcyjnych i koncernów przemysłowych. W partiach politycznych na ogół odgrywają pewną rolę tylko wyjątkowe umysły, stanowiące niekiedy podporę ideologiczną niektórych partii. Natomiast można powiedzieć, że adwokatura jako całość nie bierze zbyt czynnego udziału w życiu politycznym kraju.

Na zakończenie warto jeszcze zwrócić uwagę na dość ciekawy szczegół, który wyróżnia wyraźnie szwedzką kancelarię od innych kancelarii, a mianowicie na wysoki stopień mechanizacji pracy. Zanim kancelaria adwokacka zaczyna funkcjonować, stanowi ona teren pracy inżynierów i techników elektroniki. Instaluje się tu dyktafony, które pozwalają adwokatowi dyktować treść pism sekretarce znajdującej się w innym pomieszczeniu lub pracującej w innym czasie. Dyktafon taki połączony jest też z aparatem nagrywającym na małą plastikową płytkę tekst rozmowy z klientem lub wypowiedź klienta. Płytkę tę dla pamięci dołącza się do akt i przy pomocy zainstalowanego w kancelarii aparatu można ją w każdej chwili przesłuchać. Ponadto każda kancelaria jest wyposażona w urządzenia kopiujące dokumenty, a więc w rodzaj fotokopiarki, pracującej błyskawicznie.

Godzi się też wspomnieć, że aparatura elektroniczna odgrywa poważną rolę także w praktyce sądów, gdzie np. świadka składającego obowiązującą przysięgę co do mówienia prawdy uprzedza się, że każde jego słowo nagrywane jest na taśmę magnetofonową. Strony, adwokaci i sąd prowadzą dyskusję przez mikrofony zainstalowane na sali sądowej.

Reasumując te krótkie uwagi na temat pracy adwokatów naszego północnego sąsiada, należy stwierdzić, że jest ona otoczona obecnie dużym szacunkiem ze względu na trudne warunki związane z obfitym, często niesprecyzowanym prawodawstwem oraz ze względu na pewną tradycyjną metodę sądzenia, wymagającą od adwokata wielkiego wykształcenia i erudycji. Znaczną ulgą w pracy jest duża dyscyplina społeczna, zamiłowanie do prawdomówności i wiara w człowieka. Natomiast wraca uwagę fakt, że w życiu potocznym znajomość prawa jest niska, a usługi adwokackie są bardzo popularne.